21. Yüzyılda Aynı Sorun: İnsani Müdahale ve Koruma Sorumluluğu

Dr. Rüstem Kaya

Tilki Kitap

tilki
kitap
yayınevi

21. Yüzyılda Aynı Sorun:
İnsani Müdahale ve Koruma Sorumluluğu

Tilki Kitap©
www.tilkikitap.com
tilki@matbumedya.com
0850 304 22 03
Yayıncı Sertifika No 28740

Kurucu: Emrah Çelik
İşletme Koordinatörü: Fatih Can
Editör: Ali Gül
Sayfa Tasarım: Baran Ekber
Kapak Tasarım: Merve Ökten

1.Basım, İstanbul, Aralık 2025
ISBN: 978-625-5779-71-7
Tilki Kitap Matbaa / İstanbul
Matbaa Sertifika No: 48138

Eserin tüm telif hakları yazara aittir. Yazar, bu baskı için basım-satış-dağıtım-tanıtım haklarını Tilki Kitap'a devretmiştir. Yazar, eserin kapak dahil içeriğindeki tüm materyallerin (metin, görsel öge, tablo…) yasal ve fikri sorumluluğunu kabul etmiştir. Tilki Kitap'ın kurumsal görüşü olmayabilir.

21. YÜZYILDA AYNI SORUN: İNSANİ MÜDAHALE VE KORUMA SORUMLULUĞU

Dr. Rüstem Kaya

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....11
ABSTRACT.....15
ÖNSÖZ.....19
SİMGELER VE KISALTMALAR.....21

GİRİŞ.....23

1. GENEL ANLAMDA KUVVET KULLANIMI.....32
1.1. Kuvvet Kullanımının Tarihsel Gelişimi ve Milletler Cemiyeti Öncesi Durumu 35
1.2. Milletler Cemiyeti Döneminde Kuvvet Kullanımı.....37
1.3. Birleşmiş Milletler İle Başlayan Süreçte Kuvvet Kullanımı.....41
1.4. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı ve Kapsamı.....43
1.5. Meşru Müdafaa Hakkı 46
1.5.1. Güvenlik Konseyi Kararları İle Kuvvet Kullanımı.....51
1.5.2 .Barışın Tehdit Edilmesi 54

1.5.3. Barışın Bozulması....56
1.5.4. Saldırı Durumu....56
1.6. Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı İle Kuvvet Kullanımı....59
1.6.1. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Birleşmiş Milletler Kararlarının Uygulanması....62

2. İNSANİ MÜDAHALE KAVRAMI, HAKLI SAVAŞ VE ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRME....67
2.1. İnsani Müdahale Kavramı ve Haklı Savaş....67
2.2. İnsani Müdahale Kavramının Fikirsel Alt Yapısının Oluşumu....81
2.3. Uluslararası Hukuk Kapsamında Değerlendirme....90
2.3.1. Teamül Hukuku Kapsamında Değerlendirme....90
2.3.2. Kavramsal Düşünceler....94
2.3.3. Uluslararası Hukuk Yönünden İncelenmesi....96
2.3.4. İnsani Müdahale Kavramının Birleşmiş Milletler Şartı Olarak Değerlendirilmesi....111
2.3.5. Birleşmiş Milletlerin Yapmış Olduğu İnsani Müdahaleler....115
2.3.5.1. Birleşmiş Milletlerin Kosova İle İlgili Almış Olduğu Kararlar....116
2.3.5.2. NATO'nun Kosova'ya Müdahalesi....117
2.3.5.2.1 Kosova Sorununun Tarihsel Kökeni....117
2.3.5.2.2 Nato'nun Müdahalesi....119
2.3.5.2.3 Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yansımaları....120
2.3.5.2.4 Hukuki Değerlendirme....122

3. KORUMA SORUMLULUĞU NEDİR?
VE NASIL DOĞMUŞTUR.....125
3.1. Icıss Ve Yeni Bir Kavramsallaştırma
Neticesinde Koruma Sorumluluğu 129
3.2. Koruma Sorumluluğunun Temel Dayanakları.....132
3.2.1.Önleme Sorumluluğu 134
3.2.2. Tepki Verme, Harekete Geçme Veya
Reaksiyon Sorumluluğu.....136
3.2.2.1. Reaksiyon Sorumluluğunun
Kapsamı ve İlkeleri 139
3.2.3. İnşa Sorumluluğu 146
3.3. Birleşmiş Milletler ve Koruma
Sorumluluğu Kavramının İlerleme Süreci 151
3.4. Koruma Sorumluluğuna Uluslararası
Kamuoyundaki Eleştiriler 159
3.5. Koruma Sorumluluğu Uygulaması
ve Libya Örneği.....166
3.6. Koruma Sorumluluğu ve Suriye Örneği 174

SONUÇ.....185
KAYNAKÇA.....192

YAZAR HAKKINDA

1969 yılında Kırşehir'de doğdu. Erzurum Atatürk Üniversitesi İletişim ve Tarih, Atatürk Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji lisans mezunudur. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası Hukuk, Medeniyet Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Yıldız Teknik Üniversitesinde Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında yüksek lisans eğitimlerini tamamladı. Amerika Northwest Üniversitesi ve İrlanda Dublin Üniversitelerinde doktorasını yapan Kaya, 2001- 2011 yılları arasında Kırşehir ili Mucur ilçesi Mucur Belediyesinde, 2011-2015 yıllarında Ahi Evran Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Bölümünde görev yaptı. 2001-2015 yılları arasında Mucur Güncel Gazetesi ve Haber Sitesi genel yayın yönetmenliğinde bulundu. 1995-2023 yılları arasında Türkiye Futbol Federasyonu bünyesinde klasman hakemliği, gözlemcilik ve faal antrenörlük yaptı. 2015 yılından itibaren eğitim sektöründe yöneticilik görevini sürdüren Kaya'nın birçok sivil toplum örgütlerinde çalışmaları devam etmektedir. İngilizce ve İspanyolca bilen Rüstem Kaya evlidir.

ÖZET

ULUSLARARASI HUKUKTA İNSANİ MÜDAHALE VE KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ LİBYA VE SURİYE ÖRNEKLERİ İLE İNCELENMESİ

1648 yılında imzalanan Westpalhia Antlaşması'nın milat olduğu egemen devlet ve öncesindeki haklı savaş kavramlarının, günümüze yansıması olan insani müdahale kavramının, soğuk savaş sonrasında Uluslararası Hukuku fazlasıyla meşgul ettiği görülmüştür. 21. Yüzyıla gelindiğinde insani müdahale kavramının bir level ilerisi olarak görülen kavram ise Koruma Sorumluluğudur. Bu gelişme, Uluslararası Hukuka Kanada Hükümeti tarafından kazandırılan bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır. 1999 yılında BMGK kararı olmadan NATO tarafından Kosova'ya yapılan müdahale insani müdahale olarak ifade edilmiş ve ahlakiliği tartışılmazken, Uluslararası Hukuk kuralları çerçevesinde yapılmadığı da beyan edilmiştir.

2001 yılında Kanada Hükümeti öncülüğünde başlatılan çalışma ile 2005 BM Dünya Zirvesi'nde 138-139. Paragrafında kendine yer

bulan Koruma Sorumluluğu kapsamında da 2011 yılında Libya'da yapılan ve yine NATO'nun komutasındaki "Birleşik Koruyucu Harekât" ismindeki harekât ise Koruma Sorumluluğu kapsamında değerlendirilmiş ve savaş, soykırım, insanlığa karşı suçlardan ve etnik temizlikten korumak amacıyla yapıldığı ifade edilmiştir. Bu müdahale de uluslararası müdahale anlayışının hangi noktada olduğunun bir göstergesidir.

Arap baharı rüzgârının yakaladığı bir başka ülke olan Suriye'de ise 2011 yılından günümüze kadar yaşanan iç savaş ve insani drama karşı, BMGK'nin savaşı bitirmek için hiçbir adım atmadığı görülmüştür. Libya da yaşanan olaylar ile karşılaştırıldığında birçok noktada örtüşen Suriye örneğinde ise BMGK içerisindeki anlaşmazlıkları ve veto yetkilerini kullanan Rusya ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin karar mekanizmalarını kilitlediğini görmekteyiz.

Çalışmada insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramlarının doğuşundan günümüze kadar olan süreç ve fikirsel alt yapı değerlendirilmiştir. 1999 Kosova müdahalesi, Libya ve Suriye örneklerinde yapılan çalışmaların Uluslararası Hukuk boyutu analiz edilmiştir.

Çalışmada kavram olarak incelenen insani müdahale kavramı adı altında yapılan müdahalenin Uluslararası Hukuk kurallarına göre egemen devlet anlayışı ile örtüşmediği ve sonrasında devletlere yüklenen sorumluluk ile kendi insanını koruma yükümlülüğü getiren Koruma Sorumluluğu kavramında da bir netlik olmadığı analizi yapılmıştır. Uluslararası antlaşmalarla imza altına alınmasına rağmen Koruma Sorumluluğu kavramında da aynı şartların oluşmasına rağmen Libya'da müdahale yapılır iken, Suriye'de seyirci kalınması kavramın ve BMGK'nin objektifliği ile güvenilirliğine şüphe ile bakılmasına neden olmuştur.

Hukukta temel ilke olan eşitlik ilkesinin önce BM kurullarında oluşturulması gerekliliği ile birlikte uluslararası toplumun her olayda objektif ve tarafsız kurumlar tarafından karar alınması gerekliliğine vurgu yapılırken, BMGK üyeleri tarafından kullanılan veto yetkisinin, siyasi amaçlarla kullanıldığı, Kosova, Libya ve Suriye örneklerinde de uluslararası toplum tarafından ifade edilmiştir.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE CONCEPTS OF HUMANITARIAN INTERVENTION AND PROTECTION RESPONSIBILITY IN INTERNATIONAL LAW, EXAMINING THE EXAMPLES OF LIBYA AND SYRIA

It was observed that the concept of humanitarian intervention, which is the reflection of the concepts of right-wing war and preconceived notion of war on the westpalhia treaty signed in 1648, occupies much of the international law after the Cold War. In the 21st century one level ahead of the concept of humanitarian intervention is seen as a concept of the responsibility of protection. International law is seen as a norm gained by Canada's government. In 1999 Without the UNSC decision, the intervention by NATO to Kosovo was expressed as humanitarian intervention and its morality was not discussed, but it was declared not to be made under international law.

The work was initiated in 2001 under the leadership of the Canadian government in 2005 at the UN World Summit 138-139 in the context of the responsibility for protection, which has taken

its place in its paragraph, it was also carried out in Libya in 2011 and under the command of NATO the operation under the name of Unified Protective Operation was evaluated within the scope of protection responsibility and it was stated that it was made to protect the war, genocide, crimes against humanity and protection from ethnic cleansing.

In 2011, no steps were taken to end the UNSC war against civil war and humanitarian drama experienced to the present from ,Syria, which was another country captured by the Arab Spring.We see that Russia and the Republic of China, using their disagreements and veto power within the UNSC, have locked the decision-making mechanisms when it was compared with the events in Libya in the case of Syria overlapping at the very point.

In this study, the concept of human intervention and protection responsibility with the intellectual infrastructure were evaluated the process from the begining until the present day. The international law dimension of the studies in Libya, Syria and Kosovo intervention in 1999 was analyzed. In this study, the concept of humanitarian intervention which is examined as a concept under the name of humanitarian intervention, it does not correspond with the concept of sovereign state according to the rules of international law and then it was also analyzed that there is no clarity in the concept of protection responsibility which imposes on the states with the obligation to protect their own people. Despite the fact that the same conditions were created in the concept of protection liability and being signed with the international treaties, it has brought the UNSC's objectivity and credibility to a level of doubt by being stand by in Syria while the intervention was made in Libya.

The principle of equality is firstly necessary for establish the UN committees with the emphasis on the need for international community to take decisions by objective and impartial institutions in all cases. The veto power was used by the members of the UNSC for political purposes was also expressed by the international community with the example of Kosovo, Libya and Syria.

ÖNSÖZ

İki kutuplu bir dünya düzeninden sonra tek kutuplu bir düzene geçilmesi sonrasında insan haklarındaki gelişmeler egemen devlet yapısında da farklı anlayışı beraberinde getirmiştir. Bu anlayışla beraber uluslararası insan güvenliği de büyük bir önem kazanmıştır. Gelişen ticaret anlayışı ile artı dünya vatandaşlığı kavramı gelişmiştir. Egemen devletin artık kendi egemenliği içerisinde yapmış olduğu her olay, uluslararası toplum tarafından da dikkatlice izlenmektedir.

Sırpların 1994-1995 yıllarında Bosna'da yaptığı etnik temizliği, bu kez Kosova'da yapmak istemesine ABD öncülüğünde NATO tarafından yapılan BMGK'nin yetkilendirmesi olmadan müdahalesi, küresel bazda insan yaşamı ve güvenliğine ne derecede önem arz ettiğinin bir işareti olmuştur. Egemen devletin artık kendi vatandaşına egemenliğini kullanarak zulmetmesi bir tarafa, sorumluluğu olduğu anlayışı BM Dünya Zirvesi'nde de imza altına alınarak onlara koruma yükümlülüğü getiriyordu. Bu tezde, Kosova, Libya ve Suriye örneklerinde insani müdahale ve Koruma Sorumluluğu kavramlarının oluşum süreçleri incelenirken, verilen örneklerle de Uluslararası Hukuk alanında değerlendirilmesi yapılmıştır.

2011 yılında görev yaptığım Ahi Evran Üniversitesinde eğitim hayatıma katkıda bulunan ve yardımlarını esirgemeyen

Üniversitemiz eski Rektörü Prof. Dr. S. Kudret Saylam'a, Prof.. Dr. Ercan Soydan'a, Prof.. Dr. Özkan Görgülü'ye, Emin Demir'e, teşekkür ederim.

Bu süreç içerisinde derslerimde ve bu kitabın yayınlanmasında desteklerini esirgemeyen her türlü desteğini esirgemeyen, Prof. Dr. Serhat Erkmen'e, Prof. Dr. Öner Akgül'e, Doç. Dr. Sertan Akbaba'ya, Prof. Dr.. Erman Akıllı'ya ve Dr. Öğretim Üyesi Tuğba Bağbaşlıoğlu'na teşekkür ederim.

Eğitim dönemi boyunca büyük bir sabır ve titizlikle her türlü desteğini esirgemeyen, saygıdeğer hocam, Prof.. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU' na sonsuz minnettarlığımı sunarım.

Her daim yanımda olan hayat arkadaşım, biricik eşim Nuran Kaya ve bizi sabırla dinleyen sevgili Annem Şadan Konukman'a da sonsuz teşekkür ederim.

Dr. Rüstem KAYA

21. Yüzyılda Aynı Sorun: İnsani Müdahale ve Koruma Sorumluluğu

Kaddafi ve ekibinin Libya'dan tasfiye edilmesinin ardından çatışmalar sona ermiş ve 7 Temmuz 2012 tarihinde genel seçimler düzenlenmiş, yeni bir hükümet kurulmuştur. Netice olarak Libya harekâtına giden süreçte Kaddafi yönetimindeki hükümet, sivillerin korunması ve insan haklarına uyma noktasında başarısız olmuşlardır. Bunun neticesinde yapılan NATO operasyonu, sivillerin korunması ve kurtarılması noktasında başarılı bir harekâtla sonuçlanmıştır.

NATO güçleri, yapmış olduğu Libya harekâtında insanlığa karşı işlenen suçları engellemekle beraber, biraz daha ileri giderek rejim aleyhtarı gruplara destek verip onların saflarında yer almış ve rejimi yıkana kadar mücadelesini sürdürmüştür. Oysa BMGK 1973 sayılı kararı alırken böyle bir argümanı ortaya koymamıştı.

2023 yılında başlayan, halen devam eden İsrail-Filistin Savaşı'nda yaşanan ihlallere, savaş suçlarına ve soykırıma seyirci olmaktan öteye gitmeyen BM, BMGK, ICISS, AB, Arap Birliği ve NATO, İnsan Hakları, İnsani Müdahale, Koruma Sorumluluğu konularında maalesef sınıfta kalmıştır.

Dr. Rüstem Kaya

tilkikitap.com

KDV muafiyeti uygulanmıştır.

ISBN: 978-625-5779-71-7